

*Долежан В.В.,
доктор юридичних наук, професор кафедри організації судових
та правоохоронних органів Національного університету
«Одеська юридична академія»*

СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИСЯГИ

На нинішньому етапі судової реформи в Україні приділяється велика увага підвищенню рівня відповідальності суддів за неналежне виконання цими свого професійного обов'язку та негідні вчинки, які компрометують суд і суддів в очах громадськості. Таких кроків давно вимагало українське суспільство з огляду на катастрофічне падіння авторитету судової влади у минулі роки.

У зв'язку з цим може являти науковий і практичний інтерес аналіз положень Законів України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду юстиції» щодо застосування цих санкцій до несумлінних суддів.

Відповідно до статті 83 (частина 1) Закону суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності з таких підстав: 1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою у доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом; порушення вимог щодо розподілу і реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтованого вжиття заходів забезпечення позову; 2) нежиття судом заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленому законом; 3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема, порушення правил щодо відводу (самовідводу); 4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя; 5) розголошення таємниці, що охороняються

законом, в тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні; 6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларацій про майновий стан, відображення в ній завідомо неправдивих відомостей.

За змістом цієї норми зазначений перелік є вичерпним. Проте фактично він не охоплює всього спектру підстав для накладення на суддів дисциплінарних стягнень. Так, пунктом 1 частини 1 зазначеної статті передбачена дисциплінарна відповідальність за необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову (йдеться про так зване рейдерство). Такі порушення можуть завдавати шкоди відповідачам по справах. Проте не менша шкода завдається позивачам невжиттям суддями заходів щодо забезпечення відшкодування шкоди. То хіба за це винуватці не заслуговують дисциплінарних стягнень? Не зрозуміло також, чому накладення стягнення на суддю за порушення норм професійної етики можливі лише тоді, коли ц- порушення є систематичними або грубими. Отже, поява судді на підпитку в приміщенні суду або в громадському місці при бажанні може бути розцінена не як грубе порушення, а на дисциплінарні стягнення винуватці заслуговують лише якщо така поведінка перетворилася мало не в стиль життя.

Відповідно до частини 3 зазначеної статті «скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків», Проте потрібно враховувати, що умисне постановлення незаконного рішення тягне за собою не дисциплінарну, а кримінальну відповідальність.

Певною мірою залишається відкритим питання щодо природи так званих суддівських помилок як причини постановлення незаконних і необґрунтованих рішень.

Такі помилки можуть бути наслідком підвищеної складності проблем застосування норм права в діяльності судів, особливо через суперечливість нормативних приписів і неоднакового їх тлумачення різними судами. Такі помилки навряд чи можуть бути доставлені судді в провину. Не є безспірною підставою для притягнення до відповідальності і скасування судового рішення судом вищої інстанції, оскільки останній також не володіє монополією на істину, і до того ж його рішення в кінцевому підсумку також може бути переглянуте.

Інша справа, коли причиною цих помилок, якщо їх можна так назвати, є небажання судді постійно підвищувати свою кваліфікацію, слідкувати за змінами у законодавстві. Про це свідчить, зокрема, посилення у судових рішеннях на нормативні акти, які втратили силу. Це уже не помилка, а елементарна службова недбалість, за яку має наступати неухильне застосування дисциплінарної відповідальності.

Не можна не звернути уваги і на те, що чинний Закон передбачає лише один вид дисциплінарної відповідальності — догану. Це обумовлено неможливістю зниження судді кваліфікаційного класу або його позбавлення через ліквідацію цього інституту. У практиці колишніх кваліфікаційних комісій великого поширення набули рішення по дисциплінарних справах типу «обмежитись обговоренням», замість накладення стягнень. Продовження такої практики ВКС України навряд чи сприятиме зміцненню дисципліни в судах. На нашу думку палітру дисциплінарних стягнень доцільно

розширити, передбачити такі їх види: зауваження, догану, попередження про неповну службову відповідність. Крім того, слід встановити, що вчинення дисциплінарного порушення за наявності двох не знятих або не погашених дисциплінарних стягнень має слугувати підставою для звільнення судді від займаної посади в порядку дисциплінарного провадження.

Підстави для звільнення судді за порушення присяги передбачені у частині 2 статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції».

Серед них, зокрема, така, як вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності судових органів (наче можна підкупити не конкретного суддю, а судовий орган).

Ця підстава мало чим відрізняється від підстави морально-етичного характеру, яка міститься у пункті 4 частини 1 статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Для того, щоб полегшити і конкретизувати визначення підстав для звільнення суддів за порушення присяги, доцільно звернутися до тексту присяги судді. Прочитуюмо її. «Урочисто присягаю об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати правосуддя, підкоряючись лише закону та керуючись принципом верховенства права; чесно і сумлінно виконувати обов'язки судді, дотримуватись морально-етичних принципів поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади».

Чи не слід визнати, що єдиною підставою для звільнення судді за порушення присяги мають бути порушення тих зобов'язань, які фігурують безпосередньо у тексті присяги. Оцінка їх наявності, характерну серйозності при вирішенні питання про звільнення судді слід віднести до розсуду юрисдикційного органу, без включення до Закону якихось спеціальних підстав для застосування цієї санкції.